

A 2015-ös macedón lehallgatási botrány

Dallos Bence¹

1. Abstract

The significance of the Balkan Peninsula and South-East Europe has emerged in the last decades. Beginning with the 1990's, Europe has had to face with certain problems, which opened several new aspects to analyze security, and at the same time new perspectives came up in tackling international conflicts. The peaceful process of independence of the Republic of Macedonia took place in 1991 but the country's economic situation has created serious challenges to be managed, which significantly pulled back the economic development. The study, focusing on the recent past, tries to give an overview from 2014 on the wiretapping scandal and the following internal political crisis in 2015.

2. Előzmények

A 2006-os választások alkalmával a Nikola Gruevski vezette VMRO-DPMNE² többséget szerezve alakíthatott kormányt, maga mögé utasítva az addigi kormánypártot, az SDSM³-et. Előbbi gyökerei az 1890-es évekig vezethető vissza, amikor a macedón államiságért való küzdelem volt a mozgalom fő célja és tevékenysége. A VMRO-DPMNE egy magát jobboldali, kereszténydemokrata értékrend alapján meghatározó néppárt, amely ugyan 1990-ben alakult meg újra, de az elődmozgalom ideológiáját is deklaráltnak magáénak vallja (VMRO-DPMNE 2017). Az SDSM vezéralakja Zoran Zaev, aki 1996 óta tagja a balközép pártnak. Macedónia elmúlt évtizedeit jellemzően ennek a két pártnak és a változó felállású koalícióknak a szembenállása határozta meg, ami a 2014-es választások után belpolitikai válságba torkollott.

Miután a VMRO-DPMNE nagyarányú győzelmével többséget tudott szerezni, a szociáldemokrata ellenzék választási csalással vádolta meg Gruevskit és pártját. Ezt követően indult el az a láncreakció, amelynek során az SDSM a birtokába került lehallgatott beszélgetésekkel bizonyította az országban működő korrupciót és a média politikai befolyásoltságát. A választás lebonyolítása alatt számos kétely merült fel az ellenzék részéről, amelyek többek között a választópolgárok megfélemlítéséről, a szavazatok elcsalásáról és a kampány során a média elfogultságáról szóltak. Utóbbi a későbbiekben még fontos szempont lesz, ugyanis az EU és az USA közvetítésével, nyomásgyakorlásával zajló egyeztetési folyamatok egyik sarkalatos pontja lett.

A 2014-es választások során egyértelművé vált a média által közvetített politikai műsorszolgáltatás elfogultsága. Az MRT és az MRT-2 csatornák egyaránt pozitív vagy semleges módon mutatták be a VMRO-DPMNE-t és a DUI-t,⁴ amely az előbbivel koalíció formájában együttműködve lett a kisebbik kormánypárt. Hasonló módon jellemezhető a magánkézben lévő TV Sitel, a Kanal 5 és az Alfa műsorszolgáltatók terjesztése, itt előfordult, hogy az SDSM-ről egyértelműen negatív képet festettek a csatornák. A szintén magán-tulajdonú TV Telma és Vesti

¹ A tanulmány Dallos Bence 2017-es, „*A Macedón Köztársaság stratégiai elemzése a 2015-ös belpolitikai válsággal kezdődően*” című szakdolgozatának részét képezi, némi módosítással és frissítésekkel kiegészített felülvizsgálattal.

² Belső Macedón Forradalmi Szervezet – Macedón Nemzeti Egység Demokratikus Pártja

³ Macedón Szociáldemokrata Szövetség

⁴ Demokratikus Unió az Integrációért – a párt a legnépszerűbb albán politikai platform

24 az előzőekkel ellentétben viszonylag kiegyensúlyozott módon, pártatlanul közvetített, azonban előbbi néhány esetben kritikus hangnemben mutatta be a nagyobbik kormánypárt politikai tevékenységét. A Macedón Állami Hang-, Kép- és Médiaszolgáltató Ügynökség (AVMU) pedig nem megfelelő módon tette közzé azokat a médiafelületei megállapításokat és eredményeket, amelyek a kampányban a műsorszolgáltatókat hivatott figyelemmel kísérni. Emellett a politikai töltetű közvetítések kiegyensúlyozatlanságát orvosolandó, nem tett semmiféle intézkedést a helyzet javításának érdekében (EBESZ 2014). Ehhez fontos hozzátenni, hogy az újságírás és médiaszerkesztés eszközei lehetővé teszik a jogi előírások betartása mellett, hogy a műsorszolgáltatást úgy alakítsák, hogy az megfeleljen a kívánt elvárásoknak, azonban hangvételt, jellegét intuitív módon, indirekt formában közvetítse a fogadóközönség számára. Ez nem jelent mást, mint, hogy olyan műsorszórás keletkezik, ami politikailag egyértelmű és beazonosítható üzeneteket küld valamelyik fél javára. Ez lehetőséget ad arra, hogy példának okáért az adott politikai párt programját semleges vagy negatív formában tüntetik fel, miközben ez is része a politikai hirdetéseknek és az ellenzék „műsoridejéhez” sorolható, tehát a mennyiségbeli különbség nem változik, szemben a minőségbeli különbségek egyensúlyának felborulásával, mindemellett jogi következmények nélkül. A választások zárójelentésében pedig az EBESZ megállapította, hogy a műsorszolgáltatóknak nagyobb figyelmet kell fordítani arra, hogy tisztán különbséget lehessen tenni a kormányzati intézkedések és a kampánykijelentések között (EBESZ 2014).

A választásokat követően az EBESZ és más megfigyelő szervezetek összességében pozitívan bírálták el a választások lebonyolítását, ami kissé ellentmond az elkövetkező eseményeknek és talán rámutat arra, hogy az EBESZ ugyan képes hatékonyan részt venni azokban a folyamatokban, amelyek érintik az európai biztonságot, képes a párbeszéd elősegítésére, azonban meghatározó szerepe nincs, és ahogy a macedón példa rámutat, a kiadott értékeléseket és jelentéseket igencsak kevésbé veszik figyelembe. A választások során felmerült vádak az ellenzék részéről (újságírók befolyásolása, megfélemlítése, korrupció, hatalommal való visszaélés) tehát nem alaptalanok, főként a médiát érintő kérdésekben, de ezek konstruktív átpolitizálása és a szakmai érvelés elhanyagolása kapcsán már felmerülnek kérdések a következő eseményeket illetően is.

3. A lehallgatási botrány kirobbanása

A 2014-es választásoknak még a végeredménye előtt egyértelmű volt, hogy a VMRO-DPMNE fog kikerülni győztesen, ennek fényében pedig Zoran Zaev kijelentette, hogy pártja nem hajlandó elfogadni a választási eredményeket. Ezt követően a győztes párt kijelentette, hogy Zaev összejátszik meg nem nevezett külföldi titkosszolgálatokkal, amelyek segítségével puccsot tervez a kormány ellen. A vádaskodások alatt Gruevski egyszer sem nevezte meg, hogy pontosan melyik országra gondolt, amikor ilyen jellegű külföldi tevékenységről beszélt, de egyértelmű, hogy uniós és tengerentúli befolyásra utalt.

2015. február 9-én Zaev sajtókonferencia keretében mutatta be azt az anyagot, amivel alátámasztotta a saját magáról és más újságírókról, magánszemélyekről gyűjtött információt tartalmazó megfigyelési adatokat. A lehallgatások tényét illetően nem sok értelme van megkérdőjelezni magát a lehallgatást, erről azok az újságírók is tanúskodhatnak, akik kézhez vehették „diplomájukat”. Az érintett újságíróknak fel kellett keresni az SDSM sajtóirodáját, hogy mikor fogják átadni számukra saját beszélgetéseiket tartalmazó mappákat. Miután telefonon

értésítették őket, több tucat újságíró jelenlétében átadták a „diplomákat”. Meri Jordanovska, a BIRN⁵ munkatársa - oknyomozó újságíró a korrupció, szervezett bűnözés és emberi jogok témájában – számolt be arról, hogy pontosan hogyan és milyen formában történt meg a mappák átadása. A dossziék tartalmát illetően a dátumok és a körülmények egyeztek a valós eseményekkel, tehát maga a lehallgatás megtörtént. A személyes, vagy magánbeszélgetéseket nem tartalmazták a mappák, csupán a kapcsolatokkal, munkatársakkal való beszélgetéseket. A formátumot illetően az SDSM állítása szerint a dokumentumok eredetiek voltak, azonban Jordanovska szerint frissen nyomtatottnak tűntek és nem volt rajtuk sorozatszám vagy pecsét, archiválásnak nyoma sem volt. Az ő esetében 2011-es és 2012-es beszélgetéseket tartalmazott a „diploma” (Meri J. 2015).

A beszámoló tükrében nehéz eldönteni, hogy valóban emberek tízezreinek (az ellenzéki vádak 20 ezer emberről beszélnek) a beszélgetéseit hallgatták-e le és, hogy volt-e érvényes, megalapozott jogi felhatalmazás. Egy kétmillió ország titkosszolgálatára aligha rendelkezik olyan kapacitással, amely lehetővé tenné ennyi ember megfigyelését, azonban a kulcsszereplők, ellenzéki újságírók érintettségét nem nehéz elképzelni. A lehallgatott beszélgetések közül számos nyílt forrásból hozzáférhető, amelyek tartalmazzák többek között Nikola Gruevski beszélgetéseit is. Ez felveti a kérdést, hogy kinek az utasítására és milyen titkos információk gyűjtésére szakosodott szervezet készítette a felvételeket. Amennyiben valamelyik macedón titkosszolgálatról van szó, úgy a kormány felügyelete elképesztően hanyag és felelőtlen saját magára nézve. Ez az eset kevésbé elképzelhető, ugyanis Gruevski unokatestvére, Sasho Mijalkov vezette 2006-tól 2015-ig Macedóniában az elhárításért felelős belföldi titkosszolgálatot, az UBK-t (Biztonsági és Elhárító Hivatal⁶).

Az így kialakuló belpolitikai válság egyre nagyobb figyelmet kapott és az emberek tömegesen vonultak az utcára, hogy lemondásra kényszerítsék a miniszterelnököt, aki akkor még nem engedett a követeléseknek. 2015 májusában már több tízezres tömeg gyűlt össze egy-egy tüntetésen, mind az ellenzéki, mind pedig a kormánypárti szolidaritási tüntetéseken. Számos esetben a rendőrségnek könnygázgránáttal kellett beavatkozni, komoly sérülés nem történt, csupán pár tucatnyian sérültek meg mindkét oldalon.

Nikola Gruevski és Zoran Zaev május 19-én Strasbourgban tárgyalóasztalhoz ültek az Európai Parlament és a Bizottság néhány tagjával, valamint a macedón uniós csatlakozás kérdésének jelentősége miatt Johannes Hahn-nal, a szomszédság- és bővítéspolitikáért felelős uniós biztossal egyetemben. A válság elmélyülésének megelőzése érdekében és az „európai perspektíva életben tartása” miatt az Unió szerepe felértékelődött a közvetítés során, ami egyben a kezdetét jelentette a válság békés rendezésének. Az egyeztetéseket követően új, előrehozott választások kiírásában állapodtak meg a felek, amit 2016 áprilisában bonyolítottak volna le. Az SDSM parlamenti bojkottja viszont késleltette a választások kiírását annak érdekében, hogy a két nagy párt közötti megállapodást a saját érdekei szerint alakíthassa. A módszer rendkívül hatásos volt, a megállapodás végül megszületett, de a nemzetközi közösség már egyértelműen elítélte a parlamenti bojkott módszert. A válságról érdemes elmondani továbbá, hogy egy megállapodás keretében született egyezmény vagy dátum, legyen szó a választások kiírásáról vagy a pártok megállapodásának határidejéről, nagy részben nem teljesültek. Ennek hátterében az egyéni és pártérdekek állnak, valamint az, hogy még nem alakult ki olyan konfliktus, ami határozott, békefenntartó erők külföldi bevonását kívánta volna, ezért a politikai paletta szereplői relatíve

⁵ Balkan Investigative Reporting Network

⁶ Administration for Security and Counterintelligence

szabadon élhettek a „késleltetés” eszközével a nemzetközi közösség és az ország válságból való kilábalásának kárára.

A határok feszegetése és a folyamatos belharcok közben Gruevski 2016 januárjában lemondott a miniszterelnöki posztról. A Przinói Megállapodásban⁷ foglaltak szerint (melynek tartalma a későbbiekben kifejtésre kerül) 2015 őszén megkezdte munkáját a Különleges Államügyési Hivatal (SPO), Katica Janeva vezetésével, amelynek feladata a lehallgatott beszélgetések és egyéb feltételezett bűncselekmények kivizsgálása volt. Ez az intézmény már a kezdetekkor politikai színezetet kapott, ugyanis a kivizsgálandó bűncselekmények nagyrészt a VMRO-DPMNE párttagokhoz, vagy a párthoz közelálló személyekhez kötődtek. Számos ügy volt az SPO asztalán, ami érintette a korrupciót, a lehallgatási botrányt, a média befolyásolását és a választási eredmények meghamisítására tett kísérleteket. A média és a választások, választók befolyásolása, (Aljazeera 2015) valamint a lehallgatott beszélgetések alapján vitathatatlan, az egyes médiumok szerkesztői, helyi választási képviselők részrehajlóan végezték a munkájukat a VMRO-DPMNE javára.

(VMRO-DPMNE 2015). A folyamatban lévő meghallgatások, vizsgálatok következtében számos kellemetlen ügy látott napvilágot, és Nikola Gruevski neve is sok esetben merült fel. Egy esetben azonban halálos áldozata is volt az eseményeknek, amikor is Martin Neskovski, egy huszonegy éves aktivista feltehetően rendőri brutalitás áldozata lett 2011-ben, a VMRO választási győzelmének alkalmával. A szemtanúk és a nyilvánosságra hozott beszélgetések szerint Igor Spasov, a rendőrség különleges egységének egyik alkalmazottja halálra verte az aktivistát, miközben ő „a rendőri brutalitás ellen tüntetett”. Az esemény körülményei kevésbé világosak, ellenben azzal, hogy közvetett módon Gruevski és az akkori belügyminiszter, Gordana Jankuloska is érintett az eset elmaszatólásában és a felelősség vállalásában. (Macedoniawatch 2015).

A válság elmélyülésének elkerülése érdekében az Unió 2015. június 2-án megállapodást ért el a két nagy párt helyzetének rendezését illetően, aminek következtében megszületett a Przinói Megállapodás, amely meghatározta a válságkezelés menetrendjét és feltételeit. Ennek értelmében az SDSM tartózkodni fog a parlamenti bojkott eszközétől, és 2015 szeptemberétől ismét részt vesz a *Sobranie*, a macedón parlament munkájában. Döntés született egy átmeneti kormány felállításáról, de ez igencsak nehezen volt kivitelezhető, mert a kormánytagok mellett a miniszterhelyettesi pozíciók óriási jelentőséggel bírtak a miniszteri döntések megvétőzésének lehetősége miatt. A megállapodás olyan pozíciókról is rendelkezett, aminek kapcsán jelentős viták voltak a belügyminiszteri pozícióról. Az átmeneti kormány belügyminiszterét az SDSM jelölhette ki, a megállapodásban pedig ugyan nincs leírva, de Nikola Gruevski vállalta, hogy 2016 januárjában benyújtja a lemondását, amit január 15-én meg is tett annak érdekében, hogy a száz napig regnáló átmeneti kormány megkezdhesse működését Emil Dimitriev (VMRO) miniszterelnök *vezetésével*. A két kormány között az államhatalom átadása és a jogkörök gyakorlása meglehetősen színes képet mutat, ugyanis nehéz lenne képzetben elválasztani a kettőt. Ki lehet jelenteni, hogy a valóságban Nikola Gruevski gyakorolta a miniszterelnöki, de olykor az elnöki jogokat is, mint az VMRO-DPMNE pártelnöke (Meta 2017). Ennek ékes példája a 2016. augusztus 6-án a huszonegy halálos áldozatot követelő vihar utáni helyszínbejárás, amin Gruevski a törökországi nyaralását megszakítva vett részt párttársai körében. A helyszínen lévő televízió- és

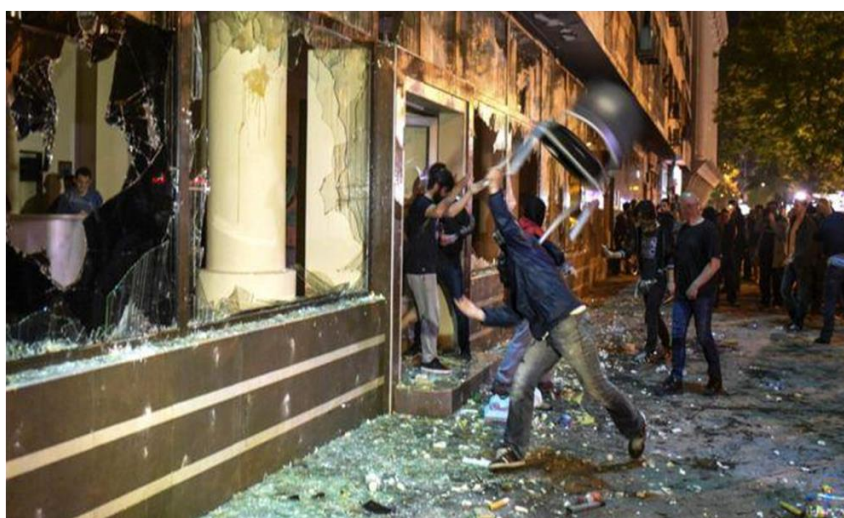
⁷ A fő politikai pártok között Szkopjében, 2015. június 2. és július 15. között elért politikai megállapodás, amely lépésről lépésre kijelöli a 2016-os választások felé vezető utat és tartalmazza az ehhez szükséges intézkedéseket.

mobiltelefon felvételeken elhangzik, ahogy a pártelnök utasítja a hadsereg egyik tábornokát, hogy további négyszáz katonát kell a helyszínre telepíteni a károk rendezése érdekében, valamint Emil Dimitriev ideiglenes miniszterelnökkel azt beszél meg, hogy mikor is legyen a kormányülés.

Az SPO által kivizsgált ügyek egyértelműen rossz fényben tüntették fel az előző kormányzat tagjait és a lehallgatási botrányban érintett szervezetek egyes tagjait. Gjorgje Ivanov elnök 2016. április elején elnöki jogkörében eljárva az SPO általi vizsgálati eljárások alóli felmentésben részesített ötvenhat politikust, amit a két nagy párt egyaránt elítélt, ellenzéki részről pedig bejelentették az újabb tüntetések szervezését. Ez olyan hatást váltott ki az országban, ami újabb lökést adott azoknak a megmozdulásoknak, amelyek során a tüntető tömeg kormányzati épületeket és emlékműveket dobált meg festékbombákkal, nemtetszését kifejezve az elnöki döntést illetően. A „Színes Forradalomként” jellemzett tüntetéshullám és az 2014-es ukrajnai események között a kormánypárti média igyekezett párhuzamot vonni (Republika 2017) de „jóslatuk” ez idáig nem nyert kizárólagos bizonyítást.

4. A tüntetéssorozatok rövid jellemzése a társadalmi biztonság keretein belül

A Nyugat-Balkán biztonsági helyzetét értékelve a biztonság 5+1 szektora (politikai, katonai, gazdasági, társadalmi, környezeti és kiber) közül elsősorban nem a társadalmi biztonság az, amin keresztül a leggyakrabban készítenek elemzéseket, mert a katonai, gazdasági és politikai szektort illetően szembetűnőbb problémák és kihívások adódnak. A társadalmi biztonság dimenziójában kevés hely akad a vizsgálódásra, azonban a macedón belpolitikai konfliktus egy példája annak, amikor egy ország alapvetően belső problémák mentén oszlik meg, viszont a probléma keretrendszere jóval túlnyúlik az állam határain kívül (Pap et al. 2008). Ez leginkább a több mint fél millió albán kisebbség miatt jelentkezik, annak ellenére, hogy a tüntetések nem, mint „albán kérdés” vonultak be a köztudatba, hanem mint demokráciadeficit és a kormányzat hatalommal való visszaélésének.



**1. kép: Tüntetés Macedóniában, 2016 április–május
Forrás: Anastas Vangeli**

A tüntetések fő szervezője a Protestiram⁸ nevű szervezet, amely a 2015-ös diáktüntetések „farvizén”, annak mintájára szerveződött meg 2016 áprilisában, kezdetben igen nagy fejetlenség közepette. A BIRN-nek (Balkan Investigative Report Network) adott névtelen nyilatkozatokból kiderül, hogy tulajdonképpen nincs egy olyan személy vagy kisebb, vezetőkből álló csapat, amely az élére állt volna a tüntetéseknek és beazonosíthatóan vállalta volna a felelősséget a megmozdulásokért.

A társadalmi biztonság keretein belül a városi erőszak fogalmát kimerítette a Protestiram, amikor még 2016 áprilisának elején, a szervezetség kezdetleges szintjén, nem volt, aki határozottan irányítsa a tüntetéseket, így azok a rendőrséggel történő összecsapásokba torkollottak. A nyilatkozatokból kiderül, hogy Színes Forradalomként Kristina Ozimec, a Deutsche Welle tudósítója hivatkozott először a megmozdulásokra, a színes festékekkel töltött luftballonokból készült „bombák” miatt (Aiden P. 2016). A megmozdulások ideológiai hátterét tekintve egy jellemzően liberális baloldali, felsőfokú végzettséggel rendelkező csoportot találunk, a tüntetések magját pedig a diákság és ellenzéki fiatalok adják, akik alapvetően liberális értékek mentén, a civil társadalom megerősítéséért küzdenek. Ennek egyik magyarázata részben az, hogy az 1990 után született „Y” generáció több szempontból is különbözik az azt megelőző generációktól, ugyanis értékítélete és szemléletmódja sokkal inkább individualista, mint felmenői nézetei. Ellenzékről pedig azért lehet kategorikusan beszélni, mert a VMRO az elmúlt tíz évben folyamatosan kormányon volt, ami azt is eredményezte többek között, hogy a politika képes volt az intézményi struktúrát a maga érdekei szerint formálni, ami által még jobban megalapozta a kormányzáshoz szükséges hatalomgyakorlást és intézményi rendszert.

Kiemelendő, hogy a tüntetések egyik szlogenjévé vált a „Mindenki Protestiram”, vagyis, hogy mindenki egy személyben a mozgalom, ami az egységes kiállást hivatott kifejezni. Ami a felelősségvállalást illeti, ez azt eredményezte, hogy senki sem tudja, senki sem köteles vállalni az esetleges felelősséget a történetekért, ami a városi erőszakot illetően fontos lehet. A másik hátulütője a felelősség illetően megoszlásának, hogy a helyzet rendezése érdekében nem igazán lehet párbeszédet folytatni, mert a tucatszámú szervező között nem volt, aki a mozgalom élére állt volna, tekintve azt is, hogy számos fő alak egyik-másik nem kormányzati szervezet tagja, ami tovább bonyolítja a helyzetet. A horizontális szerveződés elve és a hierarchikus struktúra elvetése 21. századi jelenség és a Protestiram-hoz hasonló politikai szerveződések sajátossága. Jellemző továbbá egyfajta destruktív politikai magatartás is, ami olykor egyértelműen elveti a párbeszéd lehetőségét és az építő jellegű együttműködést, mint a kompromisszumhoz vezető utat. Adódik a kérdés, hogy ezek a szervezetek a továbbiakban mi mentén, és miből tartják fenn önmagukat és léteiket tekintve meddig képesek megmaradni a politikai palettán? Az nem kérdés, hogy ezek a szervezetek, legyen az jobb vagy baloldali beállítottságú, egy kis országban lehetnek a külföldi befolyás eszközei, az adott ország politikai eszköztárának egyik opcionálisan választható „ütőkártyája”. Ilyen esetben a határok már rendkívül vékonyak, jogilag kevésbé lehet szabályozni az ilyen szerveződések tevékenységét. A politikai kommunikáció egy eszköz lehet ezeknek a szervezeteknek a közbeszédbe való elültetése érdekében, ezáltal szimpátia vagy ellenszenv keltése a lakosság körében.

Mára a Protestiram aktivitása gyakorlatilag nullára csökkent, az új kormány 2017. májusi felállásával a tüntetések mindkét oldalon megszűntek. A kezdeti népszerűség, ami elsősorban a tömegkommunikációs eszközöknek és az internetnek volt köszönhető (Euroalter 2016), szinte

⁸ Jelentése *Tiltakozom*

teljesen eltűnt, hivatalos oldaluk gyakorlatilag inaktív (Protestiram 2017). A realista vagy neorealista elméletek szerint a nemzetközi rendszer elsősorban államokból áll, és a szuverenitás központi kérdés egy adott országot vizsgálva. A liberális vagy neoliberais elméletek szerint azonban léteznek olyan szereplők is, akik olykor nagyobb befolyással bírnak, mint néhány kisebb állam. A szuverenitás kérdése így előtérbe kerül, amikor nem kormányzati szervezetek (NGO-k) magánszemélyek finanszírozása révén folytatnak politikai tevékenységet. Ez a tevékenység lehet áldásos is, másrésztől lehet az adott politikai vezetés szemszögéből nézve destruktív jellegű. Nehéz megítélni és éles vonalat húzni, hogy mi számít a belügyekbe való beavatkozásnak. Általánosságban elmondható, hogy a politikai közbeszéd nagymértékben tematizált, konstruktivista jellegű. Egy kérdés túlkommunikálása, a közbeszédbe való elültetése vagy biztonsági kérdéssé emelése a napjainkban legismertebb eszköz, amit széles körben alkalmaznak a szuverenitás esetleges megsértése kapcsán is. Ez a tendencia a populizmus erősítésének irányába hat, aminek túlbúrjánzása hosszú távon biztonsági kockázatot is hordozhat, ha az államapparátus közegébe is beférkőzik, csökkentve annak szakmai tevékenységének színvonalát.

5. Következtetések, a jelenlegi helyzet

A 2016. december 11-én megtartott választások után 2017. májusig nem alakult meg a kormányzat. Ennek oka, hogy a halvány többséggel rendelkező VMRO nem volt képes időben kormányt alakítani, majd ezt követően az SDSM a DUI és a Szövetség az Albánokért koalíciós formában, a többséget megszerezve 2017 májusának végén kormányt tudott alakítani. A két időpont között eltelt időben is számos tüntetésre került sor és úgy tűnt, hogy a belpolitikai válság tovább fokozódik, ami a térség instabilitásához vezethetett volna (itt meg kell említeni, hogy az ország egyszerre három komoly kihívással nézett szembe: a lehallgatási botrányral, a migrációs nyomásból adódó nehézségekkel és az egyre inkább kiteljesedett belpolitikai válsággal). Szerencsére ez nem történt meg, a lehallgatási botrányból adódó bírósági ügyek azonban még mindig folyamatban vannak, ami jelentős hatást gyakorolt a VMRO és az előző kormány felsővezetői szintjére. Az ország szempontjából nehéz megállapítani, hogy hivatalosan mikor kezdődhetnek meg az Európai Unió és NATO-csatlakozásról szóló tárgyalások. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete a 2018. júliusi csúcstalálkozón meghívta Macedóniát a csatlakozásra, azonban ennek feltétele a macedón-görög névmegállapodás hatályba lépése és egyfajta társadalmi konszenzus megteremtése. A bővítéspolitikát illetően általánosan elmondható, hogy azon országok, amelyek számára prioritást élvez az euro-atlanti integráció, ott a NATO-csatlakozás megelőzte az EU-csatlakozást. Ez feltehetően Macedónia esetében is így lesz, annak tükrében, hogy az EU több elvárást támaszt a reformok terén. A Macedón Köztársaság tehát letette a voksot az Unió és a NATO irányában, de az elvárások és igények különbözőségéből fakadóan a csatlakozási tárgyalások megkezdése nagymértékben függ a szomszédos államokkal való kapcsolatuktól, különös tekintettel a macedón-görög kapcsolatokra, aminek sarkalatos pontja a névmegállapodás és az erről szóló, már lezajlott népszavazás. Ehhez szükség volna egyfajta nemzeti konszenzusra, de a kérdés átpolitizáltsága miatt ez a folyamat a vártnál is hosszabb lehet.

Irodalomjegyzék

- AIDEN P. (2016): How 'I Protest' Took Flight in Macedonia, <http://www.balkaninsight.com/en/article/how-i-protest-took-flight-in-macedonia-06-01-2016>
- AIVO ORAV és JESS L. BAILY közös levele Emil Dimitriev miniszterelnökhöz (2016): http://eeas.europa.eu/archives/delegations/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/documents/press_corner/jointletter2016-02-21.pdf
- ANASTAS V. (2016): Protestiram – How anti-government protests (re)shape political identification in Macedonia: (PowerPoint Prezentáció, 2016. május 23. Budapest)
- AL JAZEERA hírügynökség interaktív összeállítása – „Bomb 4”; Beszélgetés Dragan Pavlovik Lataš (szerkesztő, TV Sitel) és Sasho Mijalkov (főigazgató, UBK) között (2), <http://interactive.aljazeera.com/ajb/2015/makedonija-bombe/eng/bomba-03.html>
- AL JAZEERA hírügynökség interaktív összeállítása „Bomb 7” - 10. Beszélgetés Gordana Jankuloska (VMRU-DPMNE, belügyminiszter) és Slave Gosev (VMRO-DPMNE, parlamenti képviselő) között, <http://interactive.aljazeera.com/ajb/2015/makedonija-bombe/eng/bomba-11.html>
- AZ EBESZ DEMOKRATIKUS INTÉZMÉNYEK ÉS EMBERI JOGOK HIVATALÁNAK JELENTÉSE (2014): International Election Observation Mission (IEOM), The former Yugoslav Republic of Macedonia, Presidential and Early Parliamentary Elections, 27 April 2014. Beszélgetés Gordana Jankuloska és Ivo Kotevski, Martin Protuger, Sasho Mijalkov valamint Nikola Gruevski között, <https://www.youtube.com/watch?v=eZAs1c6eM8I>
- European Alternatives supports the call for the demands of the Protestiram and Colourful Revolution in Macedonia (2016), <https://euroalter.com/2016/support-macedonia>
- Gruevski has returned from Turkey as Commander in Chief, Prime Minister and President of the nation, <http://meta.mk/en/gruevski-od-turtsija-se-vrati-kako-vrhoven-komandant-premier-i-prenevredatelnost-na-drzhava/>
- PAP N.–REMÉNYI P.–VÉGH A. (2008): Országtanulmány – Macedónia volt Jugoszláv Köztársaság. *Balkán Füzetek*, 6(6), pp. 19–41.
- PROTESTIRAM, <http://protestiram.info/>
- Martin Neshkoski Murder Case, Macedoniawatch Wiretapping 28. <https://macedoniawatch.wordpress.com/2015/05/06/wiretapping-29-martin-neshkovski-murder-case/>
- MERI J. (2015): My Secret Service 'Diploma' Shows What Macedonia Has Become: *BalkanInsight*
- OSCE/ODIHR ELECTION OBSERVATION MISSION FINAL REPORT (2016): Early Parliamentary Elections Scheduled for 5 June 2016
- OSCE/ODIHR ELECTION OBSERVATION MISSION FINAL REPORT (2016): Early Parliamentary Elections 11 December 2016;
- PRZINO AGREEMENT: 2015.06.02.
- VMRO-DPMNE, <https://vmro-dpmne.org.mk/about-vmro-dpmne>